

*Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Київської області
Обласний методичний кабінет безпеки життєдіяльності населення*

Розділ І.

Навчально-методичні матеріали:

**“ЩО НЕОБХІДНО ЗНАТИ
ПРО ТЕРОРИЗМ І ЯК ДІЯТИ
В УМОВАХ
ТЕРОРИСТИЧНИХ
ПРОЯВІВ”**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 236-1049
E-mail: ministry@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Від 25.07.2014 № 1/9-372

Начальникам (директорам) управлінь
(департаментів) освіти і науки обласних,
Київської міської державних
адміністрацій, ректорам (директорам)
інститутів післядипломної педагогічної
освіти, керівникам навчальних закладів

Про проведення заходів щодо
протидії тероризму

З метою підвищення ефективності функціонування загальнодержавної системи боротьби з терористичною діяльністю, здійснення заходів, спрямованих на забезпечення об'єктів від можливих терористичних посягань, доручаємо:

регулярно організовувати й проводити в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах заходи з метою підготовки педагогічних працівників, учнів та студентів до дій в умовах загрози чи вчинення терористичного акту, а також у випадку надходження інформації про це;

вживати додаткових організаційних заходів щодо забезпечення належного рівня безпеки та здійснення контролю в місцях масового перебування людей (дошкільні, загальноосвітні, позашкільні, професійно-технічні та вищі навчальні заклади);

забезпечувати готовність органів управління освітою, сил і засобів єдиної системи цивільного захисту до дій в умовах виникнення надзвичайних ситуації внаслідок терористичних актів з метою підвищення рівня захисту населення і територій у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних із технологічними або іншими проявами терористичної діяльності, мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій.

Заступник Міністра

Павло Полянський

**Лист МОН України від
25.07.2014 №1/9-372
“Про проведення
заходів щодо протидії
тероризму”**

ПОРАДИ ГРОМАДЯНАМ У РАЗІ ЗАГРОЗИ ТА ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИБУХАМИ

Однією із найпоширеніших причин вибухів є витік побутового газу у житлових і адміністративних будівлях.

Ознакою загрози вибуху побутового газу є різкий запах деодоранту, який змішується з метаном (запах газу).

Якщо ви відчули стійкий запах деодоранту, необхідно: зберігати спокій; негайно вимкнути газові прилади; відкрити вікна та двері і провітрити приміщення; не курити та не користуватись електричними приладами; вийти з приміщення та зателефонувати до Служби газу (тел. номер «104»); якщо будинок багатоквартирний, повідомити інших мешканців та, не користуючись ліфтом, залишити будівлю; надати допомогу в евакуації літнім та тяжкохворим людям; перевірити сусідні квартири на наявність у них дітей, які тимчасово залишились без нагляду дорослих, та повідомити про це представників Служби газу (правоохоронних органів, аварійно-рятувальних підрозділів); відійти на безпечну відстань від будинку (по можливості на відкритий майданчик або пустир) та чекати подальших інструкцій спеціалістів.

Іншою причиною багатьох вибухів на території України є боєприпаси, що залишилися з часів Великої Вітчизняної війни, та сучасні боєприпаси (далі - вибухонебезпечні предмети (ВНП)).

У разі виявлення боєприпасів або речей, за зовнішніми ознаками схожих на боєприпаси, необхідно:

негайно припинити всі роботи в районі виявлення ВНП; по можливості попередити про підозрілий предмет осіб, які знаходяться поряд; вивести (відвести) на максимальну відстань усіх людей (не менше 100 метрів), які знаходились поблизу, намагаючись рухатись назад по своїх слідах; позначити місце перебування предмета, а по можливості, огородити його (для огорожі можна використовувати різні підручні матеріали: дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки матерії тощо); негайно повідомити про знахідку в місцеві органи виконавчої влади, у ДСНС та в МВС (повідомлення робити не поспішаючи, чітко, із зазначенням точної адреси (орієнтирів) місця знаходження ВНП); очікувати на безпечній відстані від місця знаходження ВНП або предмета схожого на нього, представників органів місцевої влади, ДСНС, МВС, при цьому здійснюючи заходи щодо недопущення до небезпечної зони інших людей.

Категорично забороняється:

курити та використовувати відкритий вогонь поблизу місця знаходження ВНП або предмета, схожого на нього; піднімати, витягувати з ґрунту, зрушувати з місця, кидати, ударяти і розбирати будь-які ВНП; приносити в місця перебування людей предмети, що схожі на вибухонебезпечні.

Терористи намагаються розмістити вибухові пристрої у таких місцях, де зможуть завдати найбільшої шкоди населенню. Це: автомобілі; входи, внутрішні двори, підсобні приміщення адміністративних і житлових будинків, складських приміщень; урни для сміття, інженерні комунікації в місцях масового перебування людей (фестивалі, ярмарки, базари, супермаркети, підземні переходи тощо); громадський транспорт (вагони тролейбусів, автобусів, трамваїв, поїздів); об'єкти підвищеної небезпеки тощо.

В окремих випадках вибуховий пристрій може бути замаскований у поштових відправленнях (посилки, конверти), букетах квітів, подарунках тощо.

Також до ознак підозрілих предметів, що можуть бути вибуховими пристроями, можна віднести: електропроводи, що виходять з невідомого предмета, лампочки на його поверхні, антени, хід годинника, що прослуховується; залишені предмети побутового призначення (валізи, сумки, гаманці, дитячі іграшки, ручні ліхтарики тощо); предмети, що знаходяться в непризначених для цього місцях (наприклад, велика дитяча іграшка біля вхідних дверей); предмети з прикріпленими до них мобільними телефонами, радіостанціями, акумуляторами.

З метою попередження вибуху необхідно:

бути уважними та звертати увагу на покинуті речі (валізи, пакунки, парасольки тощо); звертати увагу на ділянки свіжоскопаної землі, свіжопоштукатуреної або свіжопофарбованої стіни будівлі; не приймати від сторонніх осіб подарунків, квітів, поштових відправлень; користуючись громадським транспортом, не погоджуватись на пропозиції супроводжувати речі невідомої особи (у тому числі провідників, стюардів, контролерів).

При виявленні вибухового пристрою або підозрілої речі необхідно:

зберігати спокій; негайно повідомити про знахідку представників міліції, аварійно-рятувальних служб або зателефонувати за номерами «101», «102»; не курити; не користуватись запальничками, іншими джерелами відкритого вогню, а також предметами, що можуть його утворювати; не торкатись до підозрілої речі руками або іншими речами; у жодному разі не намагатися переміщувати вибуховий пристрій (підозрілий предмет) або змінювати його положення; залишити місце, де виявлено підозрілий предмет, при можливості організувати оборону на безпечній відстані.

Правила поведінки у разі вибуху (спрацювання вибухового пристрою) у вашій або сусідній квартирі:

негайно повідомити по телефону правоохоронні (номер «102»), аварійно-рятувальні (номер «101») та медичні (номер «103») служби; за наявності необхідних знань і навичок надати першу медичну допомогу постраждалим; обов'язково відкрити вікна і двері для провітрювання, оскільки продукти вибуху містять отруйні та шкідливі компоненти; дочекатись прибуття представників правоохоронних органів (аварійно-рятувальних служб) та у подальшому діяти за їх вказівками.

ОБМИНАЙ

Зелені насадження, місця зі слідами руйнувань, звалища, покинуті будівлі, машини і зруйновану техніку, шляхи з пошкодженим покриттям або без покриття — ґрунтові, польові чи степові, посипані жорсткою, місця обстрілів і бойових дій, в тавож зони, позначені сигнальними стрічками, знаками з черепом і кістками й написами DANGER MINES або УВАГА МІНИ.

ПОМІЧАЙ

Предмети, схожі на зображені на фотографіях, чи будь-які інші дивні, невідповідні до обстановки, незнайомі речі, що привертють до себе увагу, покинуті іграшки й побутові предмети, в тавож дровові розтяжки, звзвичай натягнуті на рівні коліна. Все, що має підозрілий вигляд, обминай і повідомляй про знахідку дорослим.

ПОВІДОМЛЯЙ

Помітивши підозрілий предмет чи місце, не намагайся підійти ближче, сфотографувати чи взяти знахідку в руки, в запам'яй, як вона виглядає і де знаходиться, і якнайшвидше повідом про неї батькам, вчителям, рятувальникам чи представникам місцевої влади. Опинившись на змійнованій ділянці, не намагайся вийти самостійно, в залишайся на місці і клич на допомогу.

**ХОДИ ЗНАЙОМИМИ
БЕЗПЕЧНИМИ ШЛЯХАМИ,
ТРИМАЙСЯ ПОДАЛІ ВІД
УЗБІЧ**

**ПОВІДОМЛЯЙ БАТЬКАМ,
ДЕ ТИ ЗНАХОДИШСЯ, КОЛИ
ЇХ НЕМАЄ ПОРЯД**

**НЕ ЧІПАЙ ЧУЖЕ: ВИБУХНУТИ
МОЖЕ НАВІТЬ ІГРАШКА
ЧИ ЗВІЧАЙНА НА ВИГЛЯД
КУЛЬКОВА РУЧКА**

**НЕ ЧІПАЙ І НЕ КИДАЙ
НІЧОГО У ПІДОЗРІЛІ
ПРЕДМЕТИ, НАВІТЬ ЗДАЛЕКА**

**НЕ НАМАГАЙСЯ
САМОСТІЙНО ЗНЕШКОДИТИ
БОЄПРИПАСИ
ЧИ ПОЗНАЧИТИ НЕБЕЗПЕЧНЕ
МІСЦЕ**

**НЕ НАМАГАЙСЯ
САМОСТІЙНО ВИБРАТИСЬ
ІЗ ЗАМІНОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ,
КЛИЧ НА ДОПОМОГУ**

**ЯКЩО ПОРЯД ІЗ
ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ
ПРЕДМЕТАМИ ОПИНИЛИСЬ
ДРУЗІ, БІЖИ НЕ ДО НИХ,
А ЗА ДОРΟΣЛИМИ**

Якщо ви знаходитесь у квартирі:

візьміть з собою документи, гроші, цінності та, у разі необхідності, ліки;

знеструмте квартиру та перекрийте воду і газ;

надайте допомогу в евакуації літнім і тяжкохворим людям;

перевірте сусідні квартири на наявність у них дітей, які на час оголошення евакуації залишилися без нагляду дорослих, та повідомте про це представників правоохоронних органів (аварійно-рятувальних підрозділів);

обов'язково замкніть свою квартиру;

залишайте будинок спокійно, не створюючи паніки.

Якщо ви знаходитесь на вулиці:

уникайте великих скупчень людей;
якщо ви опинились у натовпі, не намагайтесь вийти з нього, рухайтесь у тому ж напрямку, що й натовп;
руки зігніть у ліктях на рівні грудей та розправте їх, звільняючи від тиску грудну клітку;
не тримайте руки у кишенях;
якщо натиск натовпу набрав загрозливого характеру, негайно покиньте будь-яку ношу та позбавтесь від сумок на довгому ремені і шарфу;
якщо ви упали, намагайтесь одразу встати на ноги, не опираючись на руки, а якщо це неможливо, потрібно згорнутись клубком і захистити голову передпліччями, поклавши долоні на потилицю.

Якщо ви опинились у будинку (на території, приміщенні), захопленому терористами, але не були виявлені, необхідно:

зберігати спокій та намагатись уникнути контакту з терористами;
якомога тихіше повідомити правоохоронні органи про терористичну атаку, а також про своє місцезнаходження;

не курити;

не наближатись до дверей та вікон;

чітко виконувати інструкції та команди правоохоронців;

сховати свої документи та візитні картки.

Пам'ятайте, що одразу після вашого повідомлення антитерористичними підрозділами буде вжито вичерпних заходів для збереження вашого життя та здоров'я.

Почувши про початок антитерористичної операції (стрілянина, вибухи), необхідно:

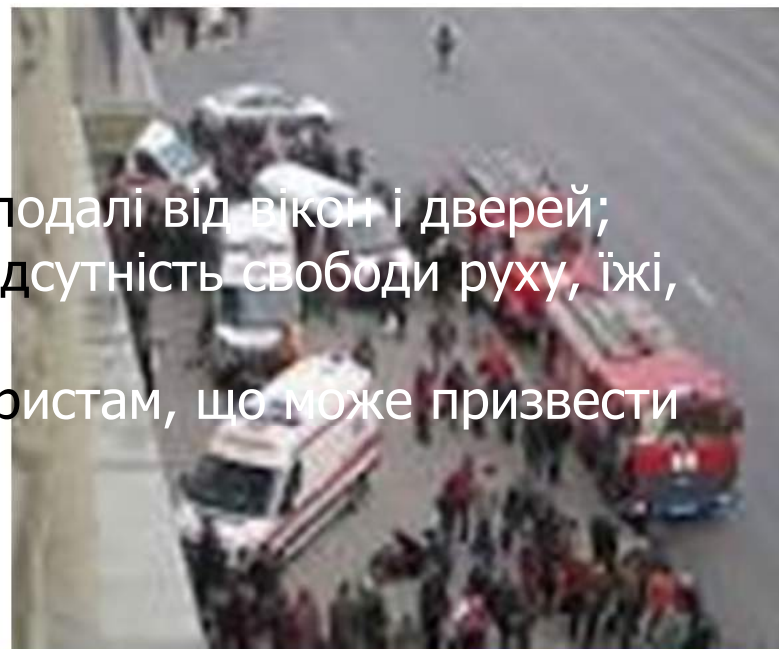
лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю;

чітко виконувати команди співробітників

антитерористичного підрозділу, у никаю чи різких рухів.

Як поводити себе, коли ви захоплені.

Якщо ви опинилися у руках терористів, необхідно:
не провокувати своїми діями терористів на насильницькі дії (уникати різких рухів, шуму тощо);
на вимогу терористів негайно віддати їм особисті речі;
не реагувати на провокаційні дії терористів;
уникати будь-яких дискусій, особливо політичних, зі злочинцями;
не дивитись терористам в очі;
не вживати алкоголю;
якщо є можливість, триматися подалі від вікон і дверей;
бути готовим до труднощів (відсутність свободи руху, їжі, води тощо);
не чинити опір озброєним терористам, що може призвести до численних людських втрат.

Суб'єкти боротьби з тероризмом в Україні

- Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Міністерство оборони України;
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- Державний комітет у справах охорони державного кордону України;
- Державний департамент України з питань виконання покарань;
- Управління державної охорони України.

Способи проведення терактів

Застосування вогнепальної зброї

Організація вибухів

Взяття заручників

Застосування ядерних зарядів

Застосування хімічних і бактеріологічних речовин

Організація промислових аварій

Знищення транспортних засобів

Електромагнітне випромінювання

Інформаційно – психологічна дія

Типові характеристики терористичних дій

Суб'єкти терористичних дій	Засоби , що використовуються при терористичних діях	Об'єкти впливу
Поодинокі вбивці	Холодна зброя	Фізичні особи
Злочинні співтовариства	Вогнепальна зброя	Транспортні засоби
Етнічні клани	Вибухівка	Суспільні та житлові споруди
Релігійні секти	Отруйні речовини	Промислово-небезпечні споруди
Екстремістські політичні об'єднання	Біологічні речовини	Системи зв'язку і управління
Спеціальні служби держав	Радіоактивні речовини	Магістральні трубопроводи
Міжнародні терористичні організації	Ядерні заряди Випромінювачі імпульсів	Продукти харчування, напої

Види тероризму

· **соціальний (ідеологічний) тероризм**, який має на меті корінну або часткову зміну економічного чи політичного устрою власної країни. Прикладами такого тероризму є діяльність народовольців у Російській імперії, західнонімецької „ Фракції Червоної Армії ”, метою яких був „ протест проти суспільства споживання ”, італійських „ Червоних бригад ”, що борються проти господарів і тих, хто їм служить. Він може бути як ультралівим („Аксон директ”, Франція), так і ультраправим (неофашистські угруповання у Європі, ККК у США);

· **національний тероризм**, який здійснюється за етнічною ознакою та включає організації сепаратистського плану, що мають на меті боротьбу проти економічного та політичного диктату національних держав і монополій. Прикладами слугують акції чеченських бойовиків у Москві та Владикавказі, баскських екстремістів у Іспанії, ірландських бойовиків у Великій Британії тощо;

Види тероризму

· **релігійний тероризм**, який виникає у випадках, коли релігійна самосвідомість стає визначальною в політичному протистоянні. Він поділяється на фундаменталістський (ісламський) та сектантський. Сюди належить діяльність палестинських терористів і певною мірою японська „ АУМ Сінріке ”.

Найбільшу занепокоєність викликає ісламський екстремізм, який має два основні напрямки:

- сунітський, який схиляється до Саудівської Аравії („ Брати – Мусульмани ”);
- шиїтський, який виступає з позицій ісламської революції („ Хезболлах ”, „ Аль – Джихад аль – ісламі ”);

Види тероризму

- **світоглядний тероризм**, мотивом якого є принципова незгода з панівними нормами та стосунками в суспільстві (наприклад, з будівництвом ядерних об'єктів, убивством тварин, забрудненням навколишнього середовища, явищами глобалізації). Яскравим прикладом цього виду тероризму є широкомасштабна терористична операція 11 вересня 2001 року, коли декілька пасажирських літаків, одночасно захоплених у повітрі терористами, таранили об'єкти, які вважались символами економічної та військово-політичної могутності США – Всесвітній торговий центр і Пентагон. Варварська акція призвела до масових жертв серед мирного населення (майже 7000 осіб);

- **ядерний тероризм** - це застосування однією особою, або організованою групою радіоактивних матеріалів для ураження людей, територій, тощо ..., які носять локальний характер і не

- призведе до великомасштабних катастрофічних наслідків.

Види тероризму

· **Екологічний тероризм (екотероризм, зелений тероризм)** — тип тероризму, що здійснюється під гаслами підтримки збереження навколишнього середовища та прав тварин, як реакція на незадовільний стан довкілля.

· **Біологічний тероризм** — використання однією людиною або групою осіб біологічних засобів ураження для досягнення своєї мети.

Види тероризму

Кібертероризм — використання або загроза використання комп'ютерних технологій з метою порушення суспільної рівноваги, залякування населення, вплив на прийняття рішень органами влади для досягнення політичних, корисливих або будь-яких інших цілей, а також напад на комп'ютерні мережі, обчислювальні центри, центри керування військовими мережами і медичними установами, банківські та інші фінансові мережі, засоби передавання інформації за допомогою комп'ютерних мереж.

· **Телефонний тероризм** - завідомо неправдиве повідомлення у спецслужби про підготовлюваний терористичний акт, вибуховий пристрій або злочин. Має багато спільного з хибним викликом сил швидкого реагування. Телефонні погрози стосуються, як правило, місць великого скупчення людей, коли повідомляється про нібито мінування вокзалів, кінотеатрів, адміністративних будинків, шкіл и т.п.

Якщо ви стали жертвою телефонного терориста

- покладіть слухавку поряд з телефоном;
- подзвоніть з іншого телефону (мобільного, від сусідів) на вузол зв'язку і скажіть причину дзвінка, своє прізвище, адресу та номер свого телефону. Диспетчер встановить номер того хто дзвонив та скаже вам звідки дзвонили з квартири чи з автомату;
- напишіть заяву начальнику відділення міліції на території якого ви проживаєте для прийняття необхідних заходів;
- постарайтесь затягнути розмову та записати її на диктофон чи дайте послухати свідкам, сусідам;
- подзвоніть на вузол зв'язку з іншого телефону (аналогічно п. 1), а потім напишіть заяву в відділення міліції;
- міліція за запитом на вузол зв'язку отримає номер телефону, адресу, прізвище того, хто дзвонив і прийме необхідні міри;
- одночасно з розмовою і записом на диктофон друга людина дзвонить з іншого телефону на вузол зв'язку, а потім в міліцію за телефоном для термінового затримання того, хто телефонував.

Дії керівного складу закладів освіти при терористичних проявах— повідомлення про замінування

№ зп	Заходи	Час	Відповідальний
1	Проводиться збір керівного складу для доведення обстановки	Негайно	Директор
2	Повідомляються : - МВС за телефоном -102 - Черговий упр.СБУ - Управління НСта ЦЗН - Управління освіти - пожежна частина – 101; - СШД – 103. - решта телефонів аварійних служб за своїм рішенням	Негайно	Директор
3	Організація евакуації учнів і постійного складу з будівлі в безпечне місце .	Ч+	Заступник НЦЗ з евакуації
4	Винесення матеріальних цінностей та їх охорона	Ч+	Заступник НЦЗ з МТЗ
5	Відключення газо-, водо- , електропостачання	Ч+	Заступник НЦЗ з МТЗ
6	Посилення охорони школи	Ч+	
7	З прибуттям підрозділу швидкого реагування МВС, заходи ЦЗ виконуються працівниками школи відповідно до вказівок старшого керівника з пошуку вибухового пристрою.	Ч+	Директор

Дії керівного складу закладів освіти при терористичних проявах – повідомлення про захоплення заручників

№ зп	Заходи	Час	Відповідальний
1.	Проводиться збір керівного складу для доведення обстановки	Негайно	Директор
2.	Повідомлення про обставини, що склалися в закладі освіти: - МВС за телефоном 102; · Черговий управління СБУ; · Управління НС та ЦЗН; · Управління освіти ; · пожежна частина – 101; · СШД – 103. · решта телефонів аварійних служб за своїм рішенням	Негайно	Директор
3.	Подальші дії здійснюються згідно з вказівками органу вищого підпорядкування або керівника антитерористичних заходів	Ч+	

При виявленні вибухового пристрою або підозрілої речі необхідно:

зберігати спокій та негайно повідомити про знахідку представникам міліції, охорони, аварійно-рятувальних служб або зателефонувати за номерами 101, 102;

не торкатись до підозрілої речі руками або іншими предметами, у жодному разі не намагатися переміщувати вибуховий пристрій (підозрілий предмет) або змінювати його положення;

не користуватись запальничками, іншими джерелами відкритого вогню, а також предметами, що можуть його утворювати;

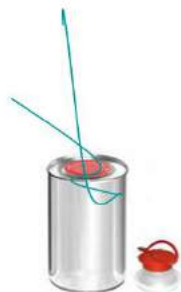
залишити місце, де виявлено підозрілий предмет, при можливості організувати охорону на безпечній відстані.

**При виявленні вибухового пристрою або підозрілої речі
необхідно:**

Рекомендована безпечна відстань від підозрілого об'єкту

За рекомендаціями ДСНС України

залишити місце, де виявлено підозрілий предмет, при можливості організувати охорону на безпечній відстані.

60м

200м

230м

580м

920м

Ознаки вибухових пристроїв

1

2

3

4

Ознаки, які можуть вказувати на наявність вибухового пристрою:

- 1. Наявність на виявленому предметі ізоляційної стрічки.**
- 2. Наявність на виявленому предметі проводів, мотузок.**
- 3. Підозрілі звуки, клацання, цокання годинника, що видаються предметом.**
- 4. Від предмета виходить характерний запах мигдалю або інший незвичайний запах.**

Будьте уважні!

Предмет може мати будь-який вигляд: сумка, згорток, пакет тощо, що знаходяться без нагляду або при скупченні великої кількості людей, поблизу вибухо-і пожежонебезпечних місць, розташування різного роду комунікацій.

Як вберегтися від теракту на транспорті

В залі очікування (аеровокзал, залізничний, авто) займайте місце спиною до стіни, щоб бачити що відбувається навколо

Не розташовуйтеся біля вікон

Стійте або сидіть біля колон або міцних стійок, які послужать укриттям в разі вибуху

Тримайте свій багаж закритим і постійно спостерігайте, що б не підклали вибухівку або наркотичні речовини

На прохання незнайомця пронести багаж до транспортного засобу відповідайте відмовою та повідомте про даний факт службу безпеки на транспорті

Не стійте біля залишених без нагляду валіз, урн для сміття, телефонних будок, де існує велика ймовірність закладення вибухівки

Як вберегтися від теракту на транспорті

1. У транспортному засобі (салон автобуса , вагон)переконайтеся у відсутності підозрілих осіб і предметів (валізи, коробки тощо).
2. Запам'ятайте де знаходиться вогнегасник, молоток для розбиття скла та аварійні виходи.
3. Якщо є можливість, - сідайте, це зменшить ймовірність ураження при вибухах або захопленні транспортного засобу.
4. Намагайтеся не вести розмов з незнайомцями на релігійні, національні та політичні теми.
5. Уникайте використання при поїздках воєнізованого одягу.
6. Надягайте якомога менше ювелірних прикрас.

Якщо ви опинилися в заручниках

Візьміть себе в руки, заспокойтеся і не панікуйте, будьте впевнені, що спецслужби вже роблять професійні заходи для вашого звільнення.

По можливості розташуйтеся подалі від вікон, дверей і самих злочинців, тобто в місцях найбільшої безпеки.

Запам'ятайте якомога більше інформації про злочинців: їх кількість, характерні прикмети зовнішності, манер поведінки, ступінь озброєності.

Не допускайте дій, що провокують злочинців до застосування зброї або насильства. Вивчіть ситуацію, при цьому намагайтеся не робити самостійних спроб до звільнення.

Під час звільнення лягайте на підлогу обличчям вниз, голову закрийте руками і не рухайтесь.
Не біжіть назустріч співробітникам спецслужб або від них – вас можуть прийняти за злочинців.

Як поводити себе коли ви захоплені, а також під час проведення спецоперації

Якщо вас захопили злочинці як заручника і ваше життя та здоров'я перебувають у небезпеці, варто пам'ятати ось що:

- намагайтесь бути розважливими, спокійними, якомога миролюбними, не піддавайте себе зайвому ризику;
- якщо злочинці перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, то намагайтесь максимально обмежити всілякі контакти з ними, оскільки їхні дії можуть бути непередбаченими;
- не посилюйте агресивність злочинців непокорою, лайкою, зайвим опором, оскільки перевага сил у таких випадках складається не на вашу користь;
- виконуйте вимоги терористів, не створюючи конфліктних ситуацій, запитуйте дозволу переміститись, сходити в туалет, відкрити сумочку тощо;
- уникайте будь – яких дискусій, особливо політичних, зі злочинцями, будьте насамперед уважними слухачами;
- з першої ж нагоди намагайтесь повідомити про своє місцезнаходження рідним чи в міліцію;
- зберігайте свою гідність і нічого не просіть;
- якщо ви тривалий час перебуваєте разом зі злочинцями, постарайтесь встановити з ними контакт, викликати гуманні почуття і завести розмову, не наводячи їх на думку, що ви хочете щось довідатися;
- намагайтесь запам'ятовувати будь-яку інформацію (вік, зріст, голос, манеру розмовляти, звичку тощо) про злочинців, яка в майбутньому допоможе встановити їхнє місцезнаходження;

- не дозволяйте собі падати духом, використовуйте будь-яку можливість подумки поговорити з самим собою про свої надії і бажання, проблеми, що трапляються в житті, намагайтесь заспокоїтись і розслабитись за допомогою медитації, читайте різні тексти, виконуйте вправи для розуму, намагайтесь згадати вірша – усе це є найефективнішим захистом від апатії і депресії;
- уважно стежте за поведінкою злочинців та їхніми намірами, будьте готові рятуватися втечею, якщо абсолютно впевнені в безпечності такої спроби;
- при пораненні намагайтесь не рухатися і тим самим зменшити втрату крові;
- намагайтесь віднайти найнебезпечніше місце у приміщенні (бажано подалі від вікон і дверей), де вас утримують і де можна було б захиститися під час штурму терористів, у разі відсутності такого місця падайте на підлогу при будь – якому шумі або стрілянні;
- ні в якому разі не бігти назустріч співробітникам спецслужб або від них, бо можна прийняти заручника за злочинця;
- якщо є можливість, триматися подалі від вікон і дверей;
- при застосуванні спеціальними підрозділами сльозогінного газу дихайте через мокру тканину, швидко і часто моргайте, викликаючи сльози;
- при звільненні виходьте якомога швидше, речі залишайте там, де вони лежали, оскільки там можливий вибух або пожежа, беззастережно виконуйте команди групи захоплення.

Для зменшення вірогідності захоплення в установах (організаціях, закладах) необхідно розробити заходи попереджувального характеру

- встановити жорсткий перепускний режим при вході (виході), в'їзді (виїзді) на територію установи (організації, закладу);
- встановити системи сигналізації, аудіо- та відеозапису, які дозволяють фіксувати незаконний вхід (вихід) , в'їзд (виїзд) на територію установи (організації, закладу);
- здійснювати більш ретельний підбір і перевірку кадрів, виключати прийом на роботу підозрілих, морально нестійких осіб, які здатні вступити в змову з терористами;
- забороняти або обмежувати діяльність на території установи (організації, закладу) сумнівних комерційних фірм;
- організовувати і проводити сумісно з працівниками правоохоронних органів інструктажі та практичні заняття щодо по дій в екстремальних і надзвичайних ситуаціях.

Тротилові шашки

- Тротилові шашки масою **200** грамів (розліт елементів оточуючої начинки – не менше **45** метрів);
- Тротилові шашки масою **400** грамів (розліт елементів оточуючої начинки – не менше **55** метрів);

Ручна осколкова граната РГД-5

Призначена для поразки осколками живої сили противника в ближньому бою.

Тактико-технічні характеристики

Тип	осколкова, сповільненої дії
Вага	320 г
Вага ВР	110 г
Радіус розльоту осколків	до 25 м
Час сповільнення	3,2-4,2сек.

Ручна осколкова граната Ф-1

Призначена для поразки осколками живої сили противника в ближньому бою.

Тактико-технічні характеристики.

Тип- осколкова , сповільненої дії

Вага (загальна) 700 г

Вага (Вр) 60 г

Час Сповільнення 3,2- 4,2 сек.

Радіус розльоту осколків до 200 м

Противіхотна міна МОН-50

- Тип - противіхотна, осколкова, направленої поразки
- Вага міни - 2000 г
- Вага вибухової речовини (ПВВ-5А) - 700 г
- Довжина - 226 мм
- Ширина – 66 мм
- Висота(зі складеними ніжками) –155 мм
- Підривник – МВЕ-72, ВЗД-3М, ВЗД-6Ч
- Радіус суцільної поразки –
50/58 м
- Приведена площа поразки –
1514/1910 кв. м
- Кількість осколків –
485/540 шт